

makaleler kitaba sonradan ilâve edilmiş olup bu makaleler birbirleriyle az ilgili ve pek az bağlıdır. Meselâ cürüm ve marazilik temayülleri” “İptidâî zihniyet problemi” bölümleri esas mevzuu pek uzaktan alâkadâr ediyor.

Doktor Muzaffer Şerif'in metodu, kitapta zikredilmiş değildir. Her ne kadar ırkçılık bir sınıfın mahsulü ise de, yeni bu sınıf arasında ırkçılık aleyhtarı olan kimseler bulmak da pek kolaydır.. Bu itibarla Muzaffer Şerif Başoğlu ırkçılığı yıkmakla hiçbir vakit metodunu, şahsiyet ve istikametini göstermiş olmuyor. Aynı sınıfa mensup olanlar arasında ırkçı taraftarı ve ırkçı aleyhtarı kimseler tespit etmek imkâm mevcut oldukça “ırk psikolojisi” kendi iddiasına göre tam mânasiyle müsbet bir iş yapmış sayılamaz.

Bundan başka bir sosyoloji meselesini ele alırken zannediyorum ki, muharrir kendi sahasından oldukça uzaklaşmaktadır. Çünkü ırkçılık bir psikoloji meselesi değildir, harp sonrası bir takım sosyal cereyanların mahsulüdür. O, kendilerine bağlı olduğu cereyanlarla birlikte görülmelidir. Şu halde sosyal bir meselenin psikoloji, ile reddedilmesi vakıası karşısında bu bir biyoloji problemini sosyoloji ile reddetmeğe kalkışmak kadar gariptir .

Her fasılda geniş bibliyografiler verilmiş olmakla beraber bu kitapların metin ile alâkası pek kuvvetli değildir.

Hulâsa ırk psikolojisi tamamiyle ilmi olduğu iddiasında bulunmak ile beraber kâfi derecede diyalektik değildir. Erudition'a bağlanması dolayısıyla ırkçılığın muhtelif müelliflerce ne şekilde reddedilmiş olduğunu gösteriyor. Bize faydası bu bakımdandır.

Hasan Tanrıkut

*HARP VE İKTİSAT — André Teleki'den tercüme edenler:
Sırrı Yırcal, Vehbi Bilgil*

Birkaç senetlenberi yurdumuzda harp ekonomisine ait neşriyata tesadüf ediyoruz. Bu neşriyatın çoğunu gazetelerde ve dergilerde görüyoruz. Harp zamanında harp ekonomisi adını taşıyan kitap isimleri, ilk bakışta günün en mühim konusu olmak itibariyle insana cazip görünüyor. Halbuki bunların çoğu harp içinde nasıl bir ekonomik yol takip edileceğini ve bugünkü müzmin hale giren iâşe meselelerini islah etmekten uzaktır. Halbuki bu gibi mesele-

lerde birçok zorluklara uğrayan idare adamları da harp ekonomisi ismini taşıyan her kitapta bunu arıyor.

André Teleki'den lisanımıza çevrilen ,İktisat ve harp" isimli kitabın kapağına bakanlar da böyle düşünmüşlerdi. Bu kitabın sayfalarını çevirdiğimiz zaman aradığımızı bulamıyoruz. Acaba harp ekonomisi konusundan bahseden bir yazıdan niçin fazla ümitlere kapılıyoruz. Bunun sebebini de şu suretle izah etmek kabildir. Harpten sonra, muharip tarafsız, yeni tâbirle harp dışı kalan bütün memleketlerde ekonomik düzen bozulmuştur. Esasen harpten evvel de milletler arası ekonomik münasebetler pek de iyi değildi. Fakat ne de olsa, ortada normal bir ticaret nizamı vardı. Ticaret yolları serbesti. Böyle olmakla beraber, birbirlerinin mallarına karşı boykot denecek derecede takyidat vazetmişlerdi. Harpten evvelki bu münasebetleri şu birkaç kelime ile karakterize edebiliriz. Dışarıya mümkün olduğu kadar mal satarak harp ihtimaline karşı stoklar yapmak... Almanya'nın ticaret siyaseti bu esaslar üzerine kurulmuştu. Diğer memleketler de bundan mülhem olarak aynı siyaseti takip etmeğe mecbur olmuşlardı. Bu hareketleri harp ekonomisinin başlangıcı olarak kabul edebiliriz.

Harp içindeki memleketler arasında ekonomik münasebetler bozulmuş olmakla beraber az veyahut darlaşan ekonomik rabitalar şu şekle girmişti: Mümkün olduğu kadar dışarıya az mal satmak, dışarıdan çok mal almak..... Halbuki harpten evvel ihracatı arttırmak büyük bir muvaffakiyet idi. Her memleket bunun için sergiler tertip etmekte, veyahut beynelmilel sergilere iştirak etmek suretiyle ihracat maddelerini büyük bir iffiharla teşhir etmekte idi. Bütün gaye dışarıya mal satmaktı. Harp içinde ise, vaziyet tersine dönmüştür. Mümkün olduğu kadar dışarıya mal satmamak ve dışarıdan mal almak..... Çünkü harp içinde iktisaden en ileri memleketlerde bile istihsalât azalmıştı. Bütün istihsal kaynakları harp için çalışıyordu. Halbuki harbin, daha ne kadar zaman devam edeceği belli olmadığı için her memleket stoklarını saklıyordu. Memleketler arasındaki mübadele nizamı bu suretle bozulduktan sonra, bunu takiben de iâşe durumu da bozuldu. Bu hâdisе üzerine her memleket iâşe maddelerinin satışı, kontrolü, dağıtımı için usuller vazetmeğe mecbur olmuştur. Bu arada, yeni iâşe tedbirlerinin ittihaz edildiği devrede ortaya muhtelif fikirlerin çıktığını görüyoruz. Klâsik iktisatçılara göre fiat artışı karşısında devletlerin bu gibi hâdiselere müdahale etme-

si pek lüzumsuzdur. Hattâ zararlı neticeler bile verebilir. “Mademki mal azalmıştır, pek tabîi olarak fiat da yükselecektir. Bu ezeli kaideye karşı zoraki fiat sistemini tatbik etmek, ekonomik bünyeyi büsbütün tahrip edebilir.” Bu düşüncelerin, zengin tabakalardan ziyade halk tabakalarının günlük ekonomik hayatlarını tazyik ettiğine şüphe etmemek lâzımdır.

Devlet, muhtelif sınıflar arasındaki bu gibi tezatları telif etmeğe mecbur olduğu için, klâsik iktisat nazariyelerine kapılarak harpten ilerj gelen bu gibi hâdiselere lâkayt kalamazdı. Nitekim en liberal şartları muhafaza ettiğine kani olduğumuz İngiltere bile iâşe tedbirleri ittihaz etmeğe mecbur kalmıştır. Her memlekette iâşe işlerini yoluna koymak için karne sisteminin tatbiki hatıra gelmiştir. Burada hatıra şu sual geliyor. Acaba karne sisteminin tatbiki kolay olmuş mudur? Ve sistem arzu edildiği gibi, iâşe meselesini halletmiş midir?

“Harp ve İktisat” kitabının müellifi André Teleki, bunu şu suretle izah ediyor:

“Evvelce, 1914 — 1918 Cihan harbinde yapılan tecrübeler ve bu harpte bazı Avrupa memleketlerinde yapılan müşahedeler bir maddenin vesikaya bağlanması, hattâ vesikaya bağlanacağı haberi üzerine, istifçiliğin ve karaborsanın faaliyete geçtiğini göstermiştir. Konulan çok ağır cezalar bile, halkın mal biriktirmesine ve çok aranan bu mallar için karaborsada, hükümetçe tesbit edilen fiatların çok daha fevkinde gizlice para vermesine manî olmamaktadır. Hattâ vesika usulü, bazan birçok kimselerin, hiç bir ihtiyaçları olmadığı halde sırf istikbalde bu malı bulamamaktan korkarak vesika ile kendilerine ayrılan miktarın hepsini almaları yüzünden bu mala karşı olan talebi azaltacak yerde arttırmak gibi garip bir hâdiseye sebep olmaktadır.

Bu yüzden evvelce, şeker ihraç eden bir memleket olan Macaristan kendi şekerlerini, Romanya da buğday ve mısırını satacak müşteri aradığı halde Macaristan’ın 1940 ilkbaharında vesika usulünü tatbik etmesi üzerine bu memleket şeker yokluğu karşısında kaldı. Bu hâdiseyi nasıl izah edebiliriz? Cevap basittir. Macar köylüleri 1939 dan evvel nisbeten az şeker istihlâk ediyordu. Fakat şeker vesikaya bağlandıktan sonra ihtiyacı olsun, olmasın herkes vesika ile kendilerine ayrılan şekerin hepsini satın almış ve ihtiyacından fazla olan miktarı, vesikaya tâbi tutulmuş olan diğer maddelerle mübadele etmiştir. İnsanların ihtiyaçlarının muhtelif

olması ve bu ihtiyaçların hükümet makamları tarafından tesbit ve tâyin edilmesinin güç bulunması dolayısıyla herkesin satın alabileceği miktarı kesin bir kaideye bağlamak hemen hemen imkânsızdır.

André Teleki, daha ileri giderek karne sisteminin tatbikinden zenginlerin daha ziyade istifade ettiğini iddia ediyor, diyor ki: "Demirci, reñçber, manav gibi işleri ağır olan kimselerin istihaları çok daha fazla olduğu gibi, bunlar bütün gününü bürosunda oturarak geçiren bir zenginden veya yatağından öğleyin kalkan kirbar bir kadından daha fazla yemek yerler. Zengin kadınların süslerine düşkün oldukları için şişmanlamak istemediklerini de nazarı itibara almak icabeder. Binnetice "zenginlerin" yemek, yağlı maddeler, patates vesaire istihlâki "fakir" kimselerin istihlâkından çok daha azdır. Binaenaleyh zarurî maddeler vesikaya tâbi tutulduğu takdirde, bedenen ağır işlerde çalışanlara işleri ağır olmıyanlara verilen miktardan daha fazla miktarda madde vermek keyfiyeti kat'î bir zaruret olarak ortaya çıkmaktadır. Bir çok memleketlerde bu usul, bilhassa ekmekle patatese tatbik edilmiş ve tegâddi için — bilhassa kış mevsiminde zarurî olmakla beraber hemen hemen her yerde eksikliği hissedilen yağlarda (bu usul tatbik edilmediğinden) mesele halledilmemiş, bu da işçi sınıfı arasında memnuniyetsizlik uyandırmıştır. Harp içinde karne sisteminin tatbik edilmediği bazı memleketlerde de istihlâki tahdit için, fiatları arttırmak yolu takip edilmiştir. Bizde bu usul şeker fiatlarına yapılan zam suretiyle tatbik edilmiş, şeker istihlâki %60 nisbetinde azalmıştır.

Yukarıda da yazdığımız gibi, André Teleki, kitabını muhtelif memleketlerin işe durumlarını tahlile ayırmıştır. Bize kalırsa muhtelif memleketlerin işe durumu hakkında bir hüküm vermek ne dereceye kadar doğru olabilir? Meselâ: Bugünkü Almanya'da karne sisteminin muvaffakiyetsizliğini hangi kaynaktan öğrenmek kabildir? Bu itibarla Avrupa memleketlerindeki işe durumu hakkında bir hüküm verebilmek için elimizde itimada değer vesikaların bulunması lâzım gelir. Halbuki harp zamanında hiçbir memleket, bu sahada, hakikî bir vesikayı pek tabii olarak neşretmez.

André Teleki, kitabının mühim bir kısmını, harpten sonraki meselelere ayırmıştır. Müellif kendisine göre bol bol islâhat programı yapmıştır. Bu sahada da şimdiden verilen hükümlerin ne dereceye kadar ilmî bir kıymeti vardır? Harpten evvel harbin